

Review of law sciences

Volume 1 *Review of law science* 2017-2

Article 12

12-22-2017

The peculiarities of recognition and enforcement of court decisions made in a foreign civil procedure

M. Yusupova

Tashkent state university of law, Tashkent, 100047, Uzbekistan, tsulscience@tsul.uz

Follow this and additional works at: https://uzjournals.edu.uz/rev_law

Part of the [International Law Commons](#)

Recommended Citation

Yusupova, M. (2017) "The peculiarities of recognition and enforcement of court decisions made in a foreign civil procedure," *Review of law sciences*: Vol. 1 , Article 12.

Available at: https://uzjournals.edu.uz/rev_law/vol1/iss2/12

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Review of law sciences by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact brownman91@mail.ru.

THE PECULIARITIES OF RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF COURT DECISIONS MADE IN A FOREIGN CIVIL PROCEDURE

M.YUSUPOV^a Tashkent State University of Law, Tashkent, 100047, Uzbekistan
^a Tashkent State University of Law

ОСОБЕННОСТИ ПРИЗНАНИЯ И ПРИВЕДЕНИЯ В ИСПОЛНЕНИЕ РЕШЕНИЙ СУДОВ, ВЫНЕСЕННЫХ В ИНОСТРАННОМ ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ

М.ЮСУПОВ^a Ташкентский государственный юридический университет, Ташкент, 100047, Узбекистан
^aТашкентского государственного юридического университета

ЧЕТ ЭЛ ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА ЧИҚАРИЛГАН СУД ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

М.ЮСУПОВ^a Тошкент давлат юридик университети, Тошкент, 100047, Ўзбекистон
^a Тошкент давлат юридик университети

Аннотация: мазкур мақолада муаллиф томонидан чет эл фуқаролик процессида чиқарилган суд қарорларини тан олиш ва ижро этиш тартиби, асослари ҳамда мавжуд муаммоларнинг ечимлари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: чет эл суд қарори, экзекватор, суд қарорини тан олиш ва ижро этиш, арбитраж қарори

Аннотация: в данной статье автором проанализированы признание и порядок исполнение решений судов вынесенные в иностранном гражданском процессе, основание, а также решение существующих проблем.

Ключевые слова: решение иностранных судов, экзекватор, признание и исполнение решений судов, решение арбитража.

Abstract: in this article the author analyzes the recognition and the procedure for the enforcement of court decisions made in a foreign civil procedure, the basis, as well as the solution of existing problems.

Keywords: decision of foreign courts, ekzekvator, recognition and enforcement of court decisions, arbitration decision.

Ўзбекистонда демократия ривожланишининг бугунги босқичи ҳукукий ислохотлар, либерализациялаш ва фуқаролик ва ҳўжалик соҳасидаги кенг қамровли масалаларда миллий субъектларнинг хорижий субъектлар билан ўзаро муносабатларини тартибга солиш транспарентлигини ошириш билан характераланади.

Мазкур кўп қиррали фаолиятнинг устувор йўналишларидан бири суд тизими ва унинг шаклланишини ривожлантириш, хусусан, халқаро муносабатлар

иштирокчиларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини суд орқали ҳимоя қилиш механизмларини такомиллаштириш ҳисобланади.

Бир давлатнинг суди томонидан чиқарилган суд қарорининг амал қилиш доираси, одатда, шу давлат ҳудуди билан чегараланади. Чет эл суд қарорининг тан олиниши ва ижро этилиши давлатнинг аниқ қонунлари ва у иштирокчи бўлган халқаро шартномаларда назарда тутилган ҳоллардагини йўл қўйилади. Чет эл суд қарорини тан олиш давлатни, фуқаролик ва бошқа ҳуқуқларни таъминлашда ҳудди ўз давлати суд қарорини ижросини таъминлагандек, таъминлаш мажбуриятини олганлигини тасдиқлайди. Рус олими М.Богуславскийнинг фикрига кўра баъзи ҳолларда суд қарорини тан олишнинг ўзи кифоя қилади ва бу қарорни ижро этилиши талаб этилмайди (масалан, никоҳни бекор қилиш, васий ёки ҳомий тайинлаш)[1]. Бошқа вазиятларда эса қарор ижросини ҳам таъминлаш талаб қилинади, яъни ижрони таъминлайдиган махсус жараён амалга оширилади (ижро варақасини бериш ва махсус реестрдан ўтказиш). Шундай қилиб, чет эл суд қарорини тан олиш унинг ижросини мажбурий тартибда таъминлашни англатади. Мажбурий тартибда ижро этиш учун, одатда, чет эл қарорини тан олишга нисбатан қўшимча талаблар белгиланади.

Ривожланган дунё мамлакатларида чет эл суд қарорларини ижро қилиш жараёни бир-биридан фарқ қилиши маълум. Чет эл суд қарорини дастлабки ижросини таъминлаш шarti одатда миллий суд қарори билан тан олинганлиги билан белгиланади.

Баъзи бир давлатларда (масалан, Италияда) суд қарорини ижро этиш учун уни тўғрилигини формал нуқтаи назардан текшириб чиқиш талаб этилади, шунингдек чет эл суд қарори тан олиниши сўралаётган суд жойлашган давлатнинг оммавий тартибига ва бошқа бир қатор шартларга жавоб бериши керак бўлади. Бир қатор Европа мамлакатларида эса (Германия, Франция, Бельгия ва бошқ.) экзекваторларнинг берилиши кифоя қилади. Экзекватор – чет эл суд қарорини тан олинишини сўраб қилинган илтимосномани кўриб чиқилгандан кейин суд томонидан чиқариладиган ижрони таъминлашга рухсат берадиган махсус қарор (ажрим) ҳисобланади [1]. Учинчи гуруҳ давлатларда эса чет эл суд қарорини тан олиш ва ижро этишда ўзаролик тамойили асосида келишуви мавжуд бўлган мамлакатларда қарор махсус давлат органи томонидан реестрдан ўтказилишини ўзи кифоя қилади (масалан, Буюк Британияда реестрдан ўтказиш фуқаролик ишлари бўйича Юқори суд томонидан амалга оширилади). Ўз ўрнида рўйхатдан ўтказиш қарорнинг маълум бир талабларга жавоб беришини талаб қилиши мумкин.

Латвия давлатининг 2002 йилда қабул қилинган ФПКга [4] мувофиқ чет эл суд қарорлари тан олинади ва ижро этилади, агар мазкур Кодексда шундай суд қарорини тан олиш ва ижро этишни рад этиш асослари белгиланган бўлмаса, суд қарорини қайта кўриб чиқишга йўл қўйилмайди ва ўзаролик талаби белгиланмайди.

Хитой Халқ Републикасининг 1991 йилда қабул қилинган “Фуқаролик жараёни тўғрисида”ги Қонунида [3] назарда тутилган ҳолатларда (ХХР судида чиқарилган суд қарори ижросини таъминлаш бошқа давлат ҳудудига тўғри келса, арбитраж суди ёки ҳакамлик суди томонидан чиқарилган суд қарори юзасидан томонлар ёхуд мол-мулк чет давлат ҳудудида жойлашган бўлса, чет элда чиқарилган суд қарорининг ХХР томонидан олиниши ва ижро этилиши) чет эл суд қарорларини тан олиш ва ижро этиш халқаро шартномалар ва ўзаролик тамойили асосида амалга оширилади.

Дунё бўйлаб ривожланаётган интеграция жараёни, аҳоли миграциясининг ошиб бораётгани давлатлар ўртасида кўп томонлама ва икки томонлама чет эл суд қарорларини ижро этиш тўғрисидаги халқаро шартномаларни тузишни тақозо этади, одатда, белгиланган шартларга жавоб берадиган суд қарорлари (қарорнинг қонуний кучга кирганлиги, ижро этадиган давлатнинг оммавий тартибига зид эмаслиги, иккала давлатнинг ҳам суд процессида иштироки) келишилган давлатлар томонидан тан олинади ва ижро этилади.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида чет давлат суди ёки ҳакамлик қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш ҳамда чет давлат судининг топшириғини ижро этиш тўғрисидаги ишларни кўриш 1993 йил 22 январда Минск шаҳрида имзоланган “Фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида”ги конвенция, 1954 йил 1 мартда Гаага шаҳрида имзоланган “Фуқаролик процесси масалаларига доир” конвенция [2], давлатлар ўртасидаги икки томонлама халқаро шартномалар ва Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси, “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни ҳамда 2012 йилдаги Олий суд Пленумининг “Фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини юритиш соҳасида халқаро ҳамкорликнинг айрим масалалари тўғрисида”ги қарори билан тартибга солинади.

Ўзбекистон Республикаси ФПКнинг 391-моддасига мувофиқ чет давлат судлари ва арбитражларининг ҳал қилув қарорларини Ўзбекистон Республикасида ижро этиш тартиби Ўзбекистон Республикасининг тегишли халқаро шартномалари билан белгиланади. Шунингдек, модданинг иккинчи қисмида чет давлат суди ёки арбитражининг ҳал қилув қарори, агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, бу қарор қонуний кучга кирган вақтдан эътиборан уч йил ичида мажбурий ижрога топширилиши мумкинлиги белгиланган. Бизнинг фикримизча, бу ерда узрли сабабларга кўра суд қарорини уч йил муддат давомида ижрога топширишнинг имкони бўлмаганлиги ҳолати эътибордан четда қолган. Шунинг учун чет элда чиқарилган суд қарорини тан олишни сўраб илтимоснома билан мурожаат қилаётган тараф уч йил муддат давомида мурожаат қилмаганига узрли сабаб бўлганлигини асословчи ҳужжатларни тақдим этилиши суд томонидан ўтказиб юборилган муддат қайта тикланиши илтимосномада сўралган суд қарорини тан олиш ва ижро этилиши мумкинлиги ФПКда мустаҳкамлаб қўйилиши ёки ФПКдаги муддатларга оид умумий қоидаларга ҳавола қилиниши лозим.

Юқорида айтиб ўтилган чет эл суд қарори деганда, фуқаролик ишлари бўйича суд қарори тушунилади, бироқ иқтисодий низолар ва бошқа тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ ҳамда жиноят содир этилиши натижасида етказилган зарарни қоплаш тўғрисидаги ҳукм қисми бу суд қарори тоифасига кирмайди.

Давлатлар ўртасида чет эл қарорини тан олиш ва ижро этиш тўғрисида келишув мавжуд бўлса, чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги илтимосномани кўриб чиқиш учун давлат божи ундирилмайди, бироқ ФПКда назарда тутилган бошқа суд харажатлари ундирилиши лозим. Фуқаролик судлари чет давлат суди қарорини мазмунан қайта кўришга, ўзгартиришга ёки бекор қилишга ҳақли эмас. Бироқ тан олинмаган суд қарорининг ижро этилиши Ўзбекистон Республикаси оммавий тартибига ва давлат суверенитетига зид бўлса, бундай суд қарорлари тан олинмайди.

Тан олинмиши сўралаётган чет давлат суд қарори қисман ижро этилган бўлса, суд бундай ҳолда чет давлат судининг ижро этилмаган қисмига ижро варақаси беради. Чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги ишлар қарздор жойлашган ердаги ёки яшайдиган жойдаги ёхуд агар қарздор жойлашган ер ёки яшайдиган жой номаълум бўлганда, унинг мол-мулки жойлашган жойдаги фуқаролик суди томонидан кўрилади.

Чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш ҳақидаги ишларни кўриш якуни бўйича ФПКнинг 18-бобида ҳал қилув қарорини қабул қилиш учун белгиланган қоидалар бўйича ажрим чиқарилади ва унинг асосида ижро варақаси дарҳол берилади.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни 6-моддасининг иккинчи қисмига кўра чет эл суди ёки арбитражининг қарори асосида Ўзбекистон Республикаси суди томонидан берилган ижро варақаси, агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида бошқача қоида назарда тутилган бўлмаса, қарор қонуний кучга кирган вақтдан эътиборан уч йил ичида мажбурий ижро этиш учун топширилиши мумкинлиги белгиланган. Бундан келиб чиқиб, судлар чет давлат суди ёки ҳакамлик қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги

ажримга асосан берилган ижро варақасида чет давлат суди ёки ҳакамлик қарори қонуний кучга кирган санани кўрсатишлари лозим.

Чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги ишни кўриш натижаси бўйича қабул қилинган ажрим устидан ФПКда белгиланган тартиб ва муддатларда шикоят қилиниши ёки протест келтирилиши мумкин.

1954 йил 1 мартдаги Гаага конвенцияси [2] қоидаларига мувофиқ Ўзбекистон Республикасида Чет давлат суди ёки ҳакамлик қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги илтимоснома ёзма шаклда берилади ва даъвогар ёки унинг вакили томонидан имзоланган бўлиши лозим.

Илтимосномада қуйидагилар кўрсатилиши керак:

- 1) илтимоснома берилган фуқаролик судининг номи;
- 2) чет давлат судининг номи ва жойлашган жойи ёки ҳакамлик судининг номи ва таркиби, унинг жойлашган жойи;
- 3) ундирувчининг номи, унинг жойлашган жойи ёки турар жойи;
- 4) қарздорнинг номи, унинг жойлашган жойи ёки турар жойи;
- 5) ундирувчигана олиш ва ижрога қаратишни илтимос қилаётган чет давлат суди ёки ҳакамлик судининг қарори ҳақидаги маълумотлар;
- 6) ундирувчининг талаби;
- 7) илова қилинаётган ҳужжатлар рўйхати.

Ўзбекистон Республикаси судларига топшириладиган Чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги илтимосномага Гаага конвенцияси 3-моддасида, Минск конвенцияси 53-моддасининг иккинчи қисмида ёки Ўзбекистон Республикасининг икки томонлама шартномасида назарда тутилган ҳужжатлар илова қилиниши лозим.

Хусусан, чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги илтимосномага қуйидагилар илова қилинади:

- тегишли равишда тасдиқланган чет давлат суди қарорининг нусхаси;
- агар қарорнинг ўзида қонуний кучга кирганлиги кўрсатилмаган бўлса, унинг қонуний кучга кирганлигини тасдиқловчи ҳужжат;
- суд мажлисида иштирок этмаган, унга қарши қарор қабул қилинган тарафнинг судга тегишли тарзда ва ўз вақтида чақирилганлигини тасдиқловчи ҳужжат;
- илтимоснома киритган шахснинг имзолаш ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжат;
- илтимоснома ва унга илова қилинган ҳужжатларнинг нусхалари қарздорга юборилганлигини тасдиқловчи ҳужжат;
- ишларнинг тарафлар ўртасидаги шартнома бўйича судловга тегишлилигини тасдиқловчи ҳужжат.

Агар чет давлат суди қарорининг тан олиниши ва ижрога қаратилиши Минск конвенцияси асосида сўралаётган бўлса, илтимосномага илова қилинаётган ҳужжатлар тан олиниши сўралаётган давлат тилига ёки рус тилига қилинган таржимаси билан бирга тасдиқланган ҳолда тақдим этилади.

Агар чет давлат суди қарорининг тан олиниши ва ижрога қаратилиши Ўзбекистон Республикасининг икки томонлама ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш ҳақидаги шартномаси асосида сўралаётган бўлса, илтимосномага илова қилинаётган ҳужжатлар ушбу шартномада белгиланган тилда баён этилиши лозим. Ушбу талабга риоя қилинмасдан берилган илтимоснома ФПКнинг 152-моддасига мос ҳолда қайтарилади.

Қуйидаги ҳолатлар чет давлат суди қарорини тан олиниши ва ижрога қаратишни Минск конвенциясига мувофиқ рад этишга асос бўлади:

- Ўзбекистон Республикаси ҳужалик судининг айни бир шахслар ўртасида, айни бир предмет тўғрисида ва айни бир асослар бўйича низо юзасидан қарори мавжуд бўлса;

- МДХ аъзоси – учинчи давлат ёки МДХ аъзоси бўлмаган давлат ваколатли судининг айни бир шахслар ўртасида, айни бир предмет тўғрисида ва айни бир асослар бўйича низо юзасидан тан олинган қарори мавжуд бўлса;

-низо ваколатсиз суд томонидан ҳал қилинган бўлса, бошқа тараф суд мажлиси тўғрисида хабардор қилинмаган бўлса, қарорни мажбурий ижрога тақдим этиш учун уч йиллик муддат ўтган бўлса.

Агар чет давлат суди қарорининг тан олиниши ва ижрога қаратилиши Ўзбекистон Республикасининг икки томонлама ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш ҳақидаги халқаро шартномаси асосида сўралаётган бўлса, қарорни тан олиш ва ижрога қаратиш мазкур шартномада назарда тутилган асослар бўйича рад этилади. Чет давлат судининг қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги илтимоснома қарорни тан олиш ва ижрога қаратиш учун назарда тутилган тартибда кўрилади.

Хулоса ўрнида юқорида келтирилган маълумотлар ва дунёнинг ривожланган давлатларининг мазкур соҳадаги қонунчилигининг ижобий томонларини ўрганган ҳолда чет эл суд қарорларини тан олиш ва ижро этиш билан боғлиқ жараёнини янада самарали ҳал қилиш мақсадида Ўзбекистон Республикасини ФПКга ва “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунига тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши, шунингдек шу соҳани тартибга солувчи ваколатли давлат органлари томонидан қонун ости ҳужжатларини ишлаб чиқиб қабул қилиниши амалиётда учраётган чет эл қарорларини тан олиш ва ижро этиш билан боғлиқ муаммоларни ҳал қиладиган мукаммал механизмни шакллантиради. Хусусан, амалиётда чет давлат суди ёки ҳакамлик қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш ҳамда чет давлат судининг топшириғини ижро этиш тўғрисидаги ишларнинг судлар томонидан кўрилишида айрим муаммолар туғилаётганлиги боис Олий суд Пленуми томонидан судларга мазкур соҳадаги ишларни кўришга доир тушунтиришлар берилиши лозим.

Шунингдек, ФПКга қуйидаги қўшимчалар киритилиши тавсия этилади:

392-модда. Чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги илтимосноманинг мазмуни

Чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги илтимоснома ёзма шаклда берилади ва ундирувчи ёки унинг вакили томонидан имзоланган бўлиши керак.

Илтимосномада қуйидагилар кўрсатилиши шарт:

- 1) илтимоснома берилаётган судининг номи;
- 2) чет давлат судининг номи ва жойлашган жойи;
- 3) ундирувчининг номи, унинг жойлашган жойи ёки турар жойи;
- 4) қарздорнинг номи, унинг жойлашган жойи ёки турар жойи;
- 5) ундирувчи тан олиш ва ижрога қаратишни илтимос қиладиган чет давлат судининг қарори ҳақидаги маълумотлар;

- 6) ундирувчининг талаби;
- 7) илова қилинаётган ҳужжатлар рўйхати.

Чет давлат суди ёки ҳакамлик қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги илтимосномада ундирувчи ёки унинг вакилининг телефон, факс рақамлари, электрон манзили кўрсатилиши мумкин.

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тўғрисидаги илтимосномага қуйидагилар илова қилинади:

-тегишли равишда тасдиқланган чет давлат суди қарорининг нусхаси;

-агар қарорнинг ўзида қонуний кучга кирганлиги кўрсатилмаган бўлса, унинг қонуний кучга кирганлигини тасдиқловчи ҳужжат;

-суд мажлисида иштирок этмаган, унга қарши қарор қабул қилинган тарафнинг судга тегишли тарзда ва ўз вақтида чақирилганлигини тасдиқловчи ҳужжат;

-илтимоснома киритган шахснинг имзолаш ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжат;

-илтимоснома ва унга илова қилинган ҳужжатларнинг нусхалари қарздорга юборилганлигини тасдиқловчи ҳужжат.

Агар чет давлат суди қарорининг тан олиниши ва ижрога қаратилиши халқаро шартномалар асосида сўралаётган бўлса, илтимосномага илова қилинаётган ҳужжатлар ушбу шартномада белгиланган тилда баён этилиши лозим.

393-модда. Чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижро этиш тўғрисидаги илтимоснома.

394-модда. Чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижро этиш тўғрисидаги илтимоснома мазмуни.

395-модда. Чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижро этиш.

396-модда. Чет давлат суди қарорини тан олиш ва ижро этишни рад этиш.

397-модда. Ижро этилиши талаб этилмайдиган чет эл суд қарорларини тан олиш.

398-модда. Чет эл ҳакамлик суди қарорларини тан олиш ва ижро этиш.

399-модда. Чет эл ҳакамлик суди қарорларини тан олиш ва ижро этишни рад этиш.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Boguslavskiy M.M. Mejdunarodnoye chastnoye pravo: uchebnik. 6-ye izd., pererab. i dop. - M.: Norma: INFARMA-M, 2012. - С. 614- 615.
2. <http://www.arbitrationlaw.narod.ru/...civil.../Civil_Procedure_Convention_1954.htm>
3. [http:// www.pravo.hse.ru/intprilaw/doc/060605](http://www.pravo.hse.ru/intprilaw/doc/060605)
4. <http://www.pravo.lv/index.html>